

Anja Štefan: »TAKO PREPROSTO, DA KAR ZDRSNE V ČLOVEKA«
Drobtine iz mišje doline (Mladinska knjiga, 2017, ilustrirala Alenka Sottler)

(Foto Robert Balen)

Alenka Sottler pravi, da so bile miške najprej narisane, potem pa napisane. Potrjujete?

Potrjujem. Na predzadnji podelitvi Levstikovih nagrad mi je Alenka povedala, da včasih, čisto za svoje veselje, riše majhne vesele miši in da se jih je nabralo že kar nekaj. Vprašala me je, če bi k njim hotela napisati pesmice, in sem takoj, ne da bi jih videla, rekla ja. »Če Alenka riše nekaj čisto za svoje veselje – ja, krasno, to iščem,« se mi je zazdelo. Veliko mi je namreč do natančne, dodelane, domišljene in domiselne ilustracije, rada pa vidim, da izžareva tudi radost in toplino. Alenka je čista mojstrica, velikokrat sem se čudila tehnikam, ki jih razvija, in natančnosti, s katero pristopa k delu. Hkrati pa bi mi pri njenih ilustracijah za otroke včasih tako dobro delo malo več razigranosti, poskočnosti, taka pač sem, to mi paše. In zdaj se mi je to obetal. No, takoj po tem prvem klepetu mi je Alenka poslala nekaj skeniranih sličic – to so tiste miške, ki jih lahko vidite v

moji antologiji *Svet je kakor ringaraja*. Vse naslikane iz profila, vsaka v drugem pisanem oblačilcu, vsaka z drugim atributom, Alenka mi je ob njih omenjala ilustracije v starih iluminiranih rokopisih. Zamislili sva si miniaturo, v kateri bo na vsaki strani drobna miš in ob njej drobna pesmica.

Pesmice, kot sva jih načrtovali najprej, naj bi bile torej vse od kraja štirivrstičnice, vsaka majhen, zaokrožen svet, ujet v jasen ritem. Nekakšen bistroumen, prismuknjen ali pa mil miniportret posamezne miši, torej določene skupine ljudi. Ko sem začela delati in Alenki pošiljati pesmice – ne le za že narejene ilustracije, ampak tudi za tiste, ki naj bi šele nastale – se ji je pokazalo, da ji zastavljeni način ne omogoča dovolj dinamike. Pri pesmici *Pleši, pleši, mala miška* se ji je zazdelo, da bi ta miš na ilustraciji morala zares plesati – in kako naj pleše, če naj bo kot druge ujeta v statični portret iz profila? Skratka, Alenka je potem razvila čisto novo prstno tehniko, me poklicala, pokazala, in potem sva skupaj šli naprej. Malo je vplivala ona name, malo jaz njo. Zelo sem jo na primer nagovarjala, naj v svojo črno-belo tehniko vnese tudi barve. In jih je. Ona pa mi je bila v čvrsto in nepopustljivo oporo pri odbiranju pesmic – čim manj sorodnih motivov, čim več raznolikosti, čeprav je s tem v računalniku ostalo kar nekaj besedil, ki so s pesniškega vidika v redu.

Torej je bilo sodelovanje med vama kar dinamično. Je vedno tako?

Ne. Včasih besedila preprosto oddam in počakam, kaj bo nastalo. Včasih se vmes, ko že imamo nekaj materiala, pogovarjamo, kaj še dodati – kaj urednici, likovnemu uredniku in meni manjka, da bi knjigo lepše zaokrožili v celoto. Tu pa sva z Alenko sproti dejansko vplivali druga na drugo. Nova tehnika je za sabo potegnila potrebo po večjem formatu. Alenka se je odločila, da se tu in tam

posveti tudi ozadju oziroma okolju, v katerem miška je. To je tudi mene spodbudilo, da sem si dala duška: nisem več vztrajala pri štirivrstičnicah, nekatere pesmi so se razrasle, včasih sva dali več prostora ilustraciji, včasih pesmi. Ritmični vzorci so postali bolj raznoliki. Sem se pa glede ritma še vedno naslanjala na tisto, kar v meni zveni kot ljudsko pesemsko izročilo za otroke.

... Ki je sicer vaš stalni vir navdiha ...
Včasih bolj in včasih manj. Res pa je, da sem precej časa intenzivno zbirala ljudske pesmi za otroke. Želela sem si sestaviti nekakšno novo knjigo *Pojte, pojte drobne ptice*, ki smo jo pri nas doma z otroki res imeli kar naprej po rokah. Do knjige sicer ni prišlo, ozki komentarji nekaterih folkloristov so mi pred leti nekoliko načeli elan, potem je bilo kar naprej veliko drugih idej in dela in potem se mi je zdelo, to se mi zdi še zdaj, da taki knjigi samo koristi, če se material zbira dolgo in od različnih strani. No, v računalniku imam torej dva obsežna dokumenta ljudskih pesmic za otroke: uspavank, zbadljivk, izštevanek, koračnic, prstnih igrice ... V prvem so tiste, ki sem jih nabrala iz različnih virov, od Štreklja do manj znanih lokalnih objav in do rokopisov moje mame, ki je zbirala tako izročilo po Kobariškem. V drugem pa so pesmice iz rokopisnih zvezkov Milka Matičetovega, ki mi jih je zapustil. Ne rečem, da je vse zlato, pri ljudskem izročilu je treba vedno zelo odbirati, da je tisto, kar na koncu ostane, nekaj vredno. So mi pa marsikdaj – in pri miškah še posebno – dobra iztočnica. V njih najdem različne ključne, ki jim potem pri pisanju sledim: včasih je to ritem, včasih zanimiv vzorec ponavljanja besed v posameznem verz, včasih posebno zvočno ujemanje, včasih kakšen vsebinski namig. Seveda pa je to le izhodišče – pesmico nato zgnetem v čisto svojo stran.

Kaj pa miške, so najbrž tudi že doma v ljudskem slovstvu?

Ja, seveda so tudi tam, bogata in uboga mišica na primer.

Imajo kakšne tipične lastnosti?

V ljudskem izročilu se posebne lastnosti najbolj očitno pripisuje lisici, volku, mravljam, tudi medvedu; mišim ne tako zelo. Sploh pa v mojem primeru ne gre za naslanjanje na neko določeno lastnost, ravno nasprotno: želela sem si, da bi bile miši v *Drobtinah* čim bolj različne, želela sem ujeti pisanost sveta, vzporednega našemu.

Nekatere pesmi so precej temačne – Ena miška dom ima, / druga pa ga nima, / išče, tava, šklepeta, / pa jo vzame zima. Takšni toni so kar značilni za ljudsko slovstvo, manj pa za vaše dosedanje delo, bi rekla.

Ja in ne. Sama tudi v svojih starejših pesmih vidim različne odtenke; pa tudi v *Gugalnici* za vse najdete nekaj trpkih zgodb. Res pa je, da se človek z leti spreminja in zori in se to pozna tudi njegovemu delu. Gotovo je v meni neko osnovno nagnjenje, da bi ujela, odslikala in po svojih močeh prispevala za dobro. Si pa to zdaj upam narediti tudi na načine, ki so manj rožnati kot v mojih prvih delih. Poleg tega sem se z leti naučila, da si v knjigi lahko privoščim več kot pri posamezni objavi v *Cicibanu*. Med množico pesmi lahko stisnem tudi kakšno, ki malo zbode ali strese. Kajti že na naslednji strani lahko primaknem razigrano ali milo ali mehko podobo. Rada vidim, da na koncu ostane dober občutek – zaradi mene same, zaradi otrok, h katerim moja besedila potujejo, pa tudi zaradi odraslih, ki jim berejo.

Med otroki sem veliko, mislim, da se zelo zavedam njihovega doživljanja, pogosto jim v živo govorim in preizkušam, kako kaj deluje. Njihova osnovna uglašenost je – razen v posebnih primerih

– gotovo svetlejša kot naša odrasla. No, so pa *Drobtine* glede na moje ostale knjige res malo posebne v tem, da izrazito želijo zajeti spekter različnih lastnosti, značajev, usod. Odslikavajo različne poti, ki jih hodimo, in možnosti, med katerimi se odločamo.

V pesmi z naslovom Le pogumno, le za mano, v miškah, ki se odpravljajo iskat hrano in boljši svet, zlahka takoj vidimo sodobne begunce. So bili že v izhodišču ali je konotacijo prinesel čas?

Prva kitica je nastala precej prej, še v prvi seriji, za miško popotnico. Drugi dve sem dodala naknadno, ko sem si že lahko vzela več prostora. Nastali sta z mislijo na iztirjeno prepožrešnost, ki spravlja celoten današnji svet v stisko. Begunci so najbolj očiten pokazatelj tega, vendar nisem imela v mislih le njih. V mislih sem imela vse nas kot nujne iskalce nekega novega reda. Če človek opazuje, kaj se danes v svetu dogaja, in če je količkaj tenkočuten, mu ne more biti vseeno. Odzivamo se na različne načine. Nisem človek, ki bi hodil na ulice in vpil. Aktivizem ima lahko različne oblike. Zdi se mi, da sama še največ lahko naredim skozi svoje delo: pišem za otroke, torej je pomembno, kakšne vrednote vzpostavljam in kako to povem. Tisto, kar mi je bistveno, bi rada spravila v čim bolj preproste forme, tako preproste, da bi skozi ritem kar zdrsnile v človeka. Otroci včasih ponavljajo ritmične besede in nize besed, ne da bi jih razumeli. »Če bi mi uspelo,« si rečem, »da bi v take ritmične vzorce vtkala sporočila o tem, kako naj bi bili drug do drugega in do sveta, in da bi otroci to govorili, si zapomnili, ponavljali kot izštevanka – mogoče s tem lahko prispevam k našemu skupnemu boljšemu jutri.« Najbrž se sliši pompozno, ampak ni mišljeno tako. Samo svoj kamenček dodajam, in se zavedam, da je zraven potrebnih še mnogo drugačnih kamenčkov

(torej prizadevanj drugih ozaveščenih ljudi na drugačne načine), da iz tega lahko kaj nastane.

Doslej sem kot naslovnike omenjala le otroke. Ampak hkrati vem, da gredo moje knjige največkrat tudi k staršem. Nekatera sporočila namikam skoraj bolj za starše kot za otroke.

Ste miške že predstavili otrokom?

Pesmice so izrazito ritmične in me je prešinilo, da bi lahko naredila recital za boben in glas. Boben je seveda boben Blaža Celarca. Nekatero pesmico vmes kar pojem, ker mnoge nastanejo tako, da si jih pojem že takrat, ko jih sestavljam. Tudi ko sama gostujem po šolah in vrtcih, včasih recitiram miške. Pri tem po navadi pristanem pri tistih pesmicah, ki so mi najljubše. Zelo ljuba mi je recimo *Je miška, miška, miška nesla lešnik*. V žepu imam skrite lešnike in vsakič, ko ga miška izgubi, ga vržem v svoj po-barvani lonec – od daleč, a ker je lonec velik, vedno zadenem. Otroci se zelo zabavajo, čisto so z mano, hkrati pa tudi s pesmico. Neredko zadnjo kitico pojemo kar skupaj. Zelo lepo mi je tudi, kadar govorim pesmico *Lahko noč*. Povem pa jo samo, kadar imam večerni nastop, zato da jim res lahko delim fižole. Vsi stegujejo ročice proti meni, vsi bi radi tisti en sam fižol in potem jih nesejo domov, kot bi jim dala kdovekaj. Jim pa bolj kot fižol dajem besede oziroma želje, ki so vtkane vanje.

Kaj pa pesmica Grah, če sva že pri stročnicah? (Miška, ki je jedla grah, / spravlja druge miši v strah, / kamor pride, tam grmi, / kdor je blizu, vsak beži.) Po navadi jo povem kot uganko, in ko jih vprašam, zakaj pa vsak beži, so strašno srečni, ker lahko izrečejo: »Ker naša miška ... prdi!«

Kaj pa Čarovniška?

Uspelo mi je priti do nekaj zarekov

– zoper kačji pik, zoper bradavice ... Vprašala sem se, ali bi se dalo narediti pesmico, v kateri bi čarovnik malo počaral in bi izginile otroške bolečine – ki so prave ali pa morda tudi samo klic po pozornosti. Alenka je bila v hudi zadregi, predstavljala si je čarovnika s klobukom in zajcem, jaz pa sem ji sugerirala 'Pehta stil': zelišča, košare, sklede, stekleničke, ognjišče. Potem je šla čisto nekam v šamanstvo, da sem se kar ustrašila, ko sem najinega vrača prvič zagledala. Je pa to najbrž ena najboljših ilustracij v knjigi.

Ko so bile nominirane vaše Štiri črne mravljice, sem vas vprašala, ali mislite, da je večernica »enako pravična« do otroške in mladinske literature. Takrat ste rekli, da je. Še zmeraj mislite tako? Po vseh teh letih vidim, da ima zelo malo ljudi tipalke za to, kaj je res dobro za male. Zdi se, da večino naših ocenjevalcev lažje prepriča mladinski roman. Najbrž so teme, ki jih obravnava, in načini, kako to naredi, odraslim bližje. In najbrž tudi sam obseg včasih napelje k zmotnemu vtisu, da je v debeli knjigi več dela in več teže kot v slikanici, kar ni nujno res. Če je besed malo, morajo biti te toliko bolj premišljene in postavljene na pravo mesto, da ima delo moč, še posebno, če hočeš, da deluje na različne starosti in z različnimi pomeni. Mislim, da je zelo potrebno gojiti tenkočutno branje književnosti za najmlajše in obratno pozornost k temu, kar je res dobro. Zaradi poplave nekvalitetnih, na hitro napisanih slikanic še toliko bolj.

Petra Vidali

Večer, 19. september 2018

MAŠA OGRIZEK: »BOGATI NAS ŽIVLJENJE PO LASTNI MERI«
Gospa s klobukom (Mladinska knjiga, 2017, ilustracije Tanja Komadina)

(Foto Robert Balen)

Maša Ogrizek je med finalisti, ker je, kot sporoča žirija za večernico, napisala odlično pustolovsko fantastično pripoved, v kateri je čarobni element čudežni kovček, ki postane prevozno sredstvo, kovčekmobil. Gospa Ljudmila se z njim odpravi po svetu, spoznava ljudi, različne značaje in navade, zato v marsičem spominja na Piko Nogavičko. Odbita in humorna pustolovščina, kjer najdete tudi Ljudmilin recept za marelično marmelado, je izšla pri Mladinski knjigi.

Gospa s klobukom je izjemna gospa, upokojena učiteljica šivanja, ki pa sovrvaži 1. september in tudi šivanje. Dobro je, če imaš rad tisto, kar počneš, a včasih se zgodi, da delamo to, česar ne maramo.

Seveda, idealno je, če imaš rad tisto, kar počneš. Tudi zato, ker službi namenimo velikanski kos svojega življenja. A moja junakinja ne le, da svojega dela ne mara, ampak preprosto ni bila rojena zanj – šivilja mora biti natančna in potrpežljiva, ona pa je bolj na hojladri, zato ob šivanju